

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

О. Т. ПРОКОПЧУК, доктор економічних наук

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук

Ю. В. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

О. С. ФРОТЕР, кандидат економічних наук

І. В. АНДРУСІШИНА, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Уманський національний університет садівництва

В даній статті аналізується тема соціального захисту населення, зосереджуючись на особливостях системи та ролі держави у забезпеченні цього захисту. Вона розкриває концепцію соціального захисту та наукові підходи до його визначення. Досліджується світовий досвід реалізації державної політики соціального захисту в різних країнах Європи та Америки. Також проводиться аналіз джерел формування фондів для покриття витрат на соціальне забезпечення.

Стаття висвітлює необхідність удосконалення фінансового механізму соціальної системи для досягнення ефективної взаємодії та взаємовпливу різних складових соціального захисту. Зокрема, системи соціального страхування, соціального забезпечення, а також соціальних стандартів і гарантій, які надає держава населенню. Автори статті вважають, що створення ефективної системи соціального захисту є ключовим завданням у будівництві соціально-економічної моделі суспільства в Україні.

У статті також висвітлено недоліки та можливості вдосконалення системи соціального захисту населення, а також запропоновано підходи до вирішення цих проблем. Результати аналізу можуть бути корисними для урядових органів, дослідників та всіх зацікавлених сторін, що працюють у сфері соціального захисту та розвитку соціальної політики.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії держави населення, пенсійне забезпечення, пільги.

Постановка проблеми. Система соціального захисту населення в Україні стикається з численними викликами і проблемами, які обмежують її ефективність та здатність задовольнити потреби всіх груп населення. Деякі з основних особливостей цієї системи, що викликають проблеми, включають: недостатній рівень соціальних виплат; низька ефективність механізмів розподілу; нерівність у доступі до соціального захисту; нестабільність системи; недостатня підтримка соціального підприємництва. Ці особливості системи

соціального захисту населення в Україні створюють проблеми в ефективності та справедливості розподілу соціальних ресурсів. Необхідні реформи та поліпшення в цій системі, які забезпечать достойний рівень життя для всіх громадян та зменшення соціальних нерівностей. Дане дослідження має наукову актуальність через свою спрямованість на визначення сутності соціального захисту населення, зокрема в економічному аспекті, а також визначення саме особливостей соціального захисту та забезпечення права громадян на повний спектр соціальних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Система соціального захисту населення в Україні є важливим елементом соціально-економічної політики держави, спрямованим на забезпечення соціальної підтримки та соціального забезпечення громадян. Дослідження та публікації з проблем соціального захисту населення в Україні розкривають різноманітні аспекти цієї системи, її особливості, проблеми та перспективи розвитку.

Вітчизняні науковці активно досліджують тему особливостей системи соціального захисту населення в Україні. Їх дослідження стосуються різних аспектів цієї системи, включаючи її структуру, функції, принципи, ефективність та проблеми, з якими вона зіштовхується. Дослідження також вказують на існуючі проблеми в даній системі. Низькі розміри пенсій, недостатня доступність медичних послуг, складнощі у механізмах отримання соціальної допомоги, нерівномірний розподіл соціальних послуг по регіонах країни – це лише деякі з проблем, які виникають у системі соціального захисту, що дає в свою чергу тему для подальшого дослідження. Даній тематиці присвячені наукові дослідження таких вчених як А. Базилюк, А. Александрова, Н. Борецька, Л. Вернигора, В. Волик, О. Гаряча, Н. Гринчук, Ю. Дехтяренко, Б. Зайчук, В. Скуратівський, І. Калачова, Е. Лібанова, В. Кириленко, Л. Ніконова, В. Новіков, Л. Якушев, Б. Річман, Й. Хендшель, М. Ганслі Теренс, П. Шевчук, Ю. Шклярський, та інші. Тематика їх опрацювань сприяє у розумінні особливостей системи соціального захисту населення в Україні та надають наукові підстави для розвитку, також підкреслюють важливість системи соціального захисту населення в Україні та необхідність постійного вдосконалення її механізмів та розширення соціального захисту громадян.

Методика досліджень. Під час проведення дослідження особливостей системи соціального захисту населення в Україні можуть бути використані наступні загальнотеоретичні методи: аналіз та синтез – використовувався при аналізі структури та функцій системи соціального захисту, а також для синтезу висновків та пропозицій щодо її поліпшення. Аналіз дозволяє розкрити особливості та недоліки існуючої системи, а синтез – розробити рекомендації для вдосконалення; порівняльний аналіз – використовується для порівняння системи соціального захисту в Україні з іншими країнами або регіонами; експертні оцінки – використання експертних оцінок дозволяє отримати думку та рекомендації від кваліфікованих експертів у галузі соціального захисту. Статистичний аналіз: Використання статистичних даних дозволяє провести кількісний аналіз різних аспектів системи соціального захисту, таких як розподіл

доходів, обсяги соціальних виплат, показники соціальної нерівності тощо. Це дає можливість отримати об'єктивні дані для аналізу та оцінки системи; Ці методи використовуватись в поєднанні між собою для більш глибокого розуміння особливостей системи соціального захисту населення в Україні.

Мета дослідження є отримання глибокого розуміння системи соціального захисту в Україні, її особливостей, проблем та потенційних шляхів вдосконалення для забезпечення соціального благополуччя населення.

Результати дослідження. Соціальне забезпечення відіграє ключову роль у функціонуванні держави та суспільства, і його значення надзвичайно високе. Воно тісно взаємопов'язане з розвитком економіки, політичними рішеннями та соціальним благополуччям населення. Стан соціальної сфери, успішність у реалізації соціальної підтримки громадян, що здійснюється державою, має прямий вплив на стабільність суспільства, його стале розвиток і, в результаті, національну безпеку.

Соціальний захист населення – це важлива складова політики держави, яка бере на себе відповідальність за забезпечення добробуту, розвитку та безпеки своїх громадян [1].

Суть соціального захисту полягає у тому, що держава надає допомогу найбільш вразливим верствам населення шляхом прийняття заходів, які здійснюються відповідними органами державної влади за рахунок бюджетних видатків.

До незахищених верств населення в Україні належать: малозабезпечені сім'ї; особи, які постраждали від торгівлі людьми; фізичні особи, що надають соціальні послуги; громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; багатодітні сім'ї; жінки, яким надано почесне звання України «Мати-героїня»; матері-одиначки, учасники бойових дій, особи з особливими потребами.

Поняття «соціальний захист населення» матеріальний статус певних груп людей, які потребують державної підтримки.

Аналіз соціального захисту населення, за визначенням О. Антоненко, розглядається як система законодавчо закріплених економічних, соціальних та правових гарантій та заходів. Ця система включає організаційно-правові форми і види, спрямовані на захист населення від соціальних ризиків [3]. В. Базилевич соціальний захист досліджує як комплекс закріплених законом норм, що забезпечують державою окремим прошаркам населення, а також усім членам товариства за певних економічних домовленостей, коли відбувається зростання інфляції або спаду виробництва [8].

У статті 46 Конституції України зазначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає забезпечення їх у випадках повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з обставин, що не залежать від них, а також у пенсійному віці та в інших ситуаціях, передбачених законодавством [4].

Згідно з чинним законодавством України, в сфері соціальної політики основні принципи включають [5]:

- забезпечення надійних гарантій прав і свобод громадян, відповідно до Конституції України, шляхом впровадження європейських шаблонів соціального забезпечення і підняття доброякісності соціальних послуг;
- забезпечення громадян соціальними гарантіями протягом усього життя, шляхом вдосконалення системи соціальних стандартів і пілґ;
- поліпшення соціального захисту дітей та підтримка духовно та фізично здорових, матеріально забезпечених і соціально благополучних сімей;
- може сприяти подоланню бідності та зменшенню соціального розшарування шляхом підтримки самозайнятості населення, розвитку малого і середнього бізнесу та запобігання заборгованості зі заробітної плати на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності;
- забезпечення державних гарантій охоплює реалізацію соціальних прав працівників усіх видів власності, а також надання пріоритетних робочих місць молодим людям;
- захист прав українських громадян, які працюють за кордоном, та сприяння їх поверненню в Україну;
- покращення порядку пенсійного забезпечення, складання домовленостей для достойного проживання людей похилого віку, сприяння розвитку приватної системи пенсійного страхування та інших заходів, які сприяють розвитку недержавного соціального захисту.

Відповідно до інституційної форми «соціальний захист населення визначається як взаємовідносини між суспільством та соціально вразливими верствами соціуму, щодо отримання ними економічних благ для забезпечення мінімальних соціальних стандартів у країні. Це досягається через діяльність відповідних інституцій, таких як соціальні нормативи, державні та громадські організації, соціальні стандарти, соціальні гарантії, різні фонди та заклади, а також компанії і міжнародні установи» [2].

Структура соціального захисту населення в Україні базується на законодавчих актах та програмах, які визначають права та гарантії соціального захисту різних категорій населення. Основні складові структури соціального захисту в Україні наведені на рисунку 1. Це лише загальний опис складових структури соціального захисту населення в Україні. Конкретні програми, допомога та гарантії можуть бути більш деталізованими і регулюватися окремими законодавчими актами та нормативно-правовими документами.

В рамках системи соціального захисту населення в Україні наведена структура включає трьох основних суб'єктів: державу, юридичних осіб та громадян. Кожен з цих суб'єктів виконує свої ролі і має відповідальність у забезпеченні соціального захисту і в рамках системи соціального захисту в Україні структура формується відповідно до призначення заходів і може включати складові наведені на рис. 1.

Таким чином, структура системи соціального захисту в Україні базується на взаємодії держави, юридичних осіб та громадян з метою забезпечення соціальних потреб та захисту населення.

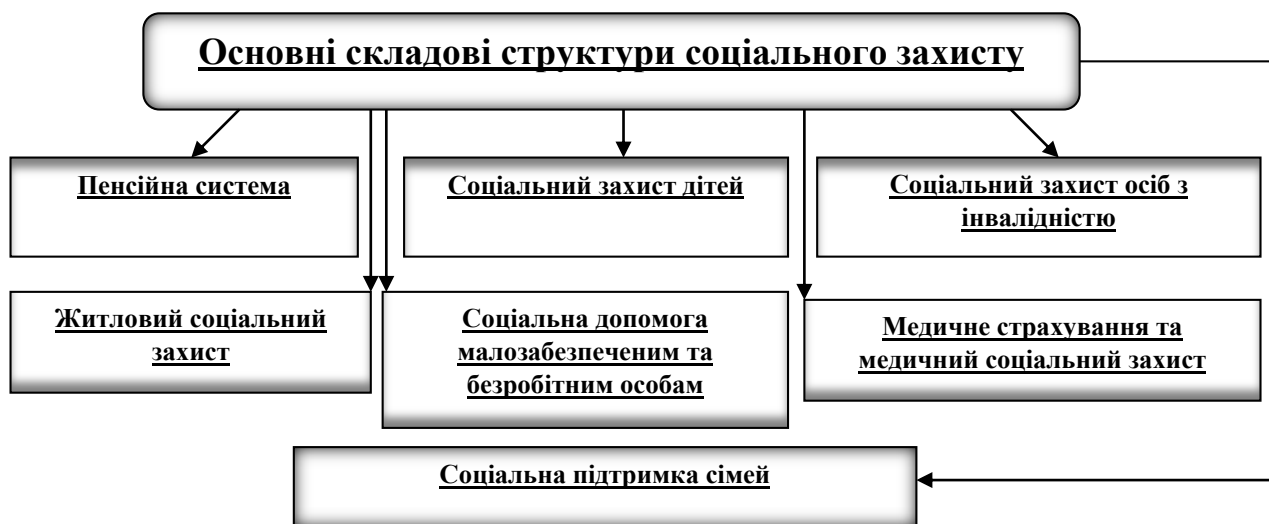

Рис. 1. Основні складові структури соціального захисту в Україні

Ці елементи формують основу структури системи соціального захисту, яка спрямована на забезпечення соціальної підтримки та захисту населення в Україні. Основні завдання соціального захисту в Україні включають:

- забезпечення мінімального рівня заробітної плати та її індексування відповідно до прожиткового мінімуму, встановленого ВРУ;
- задоволення відповідного ступеня охорони здоров'я та освітньо-культурних потреб з метою повного розвитку особистості;
- захист купівельної спроможності малозабезпечених громадян;
- вирівнювання рівня життя окремих категорій населення та ін.

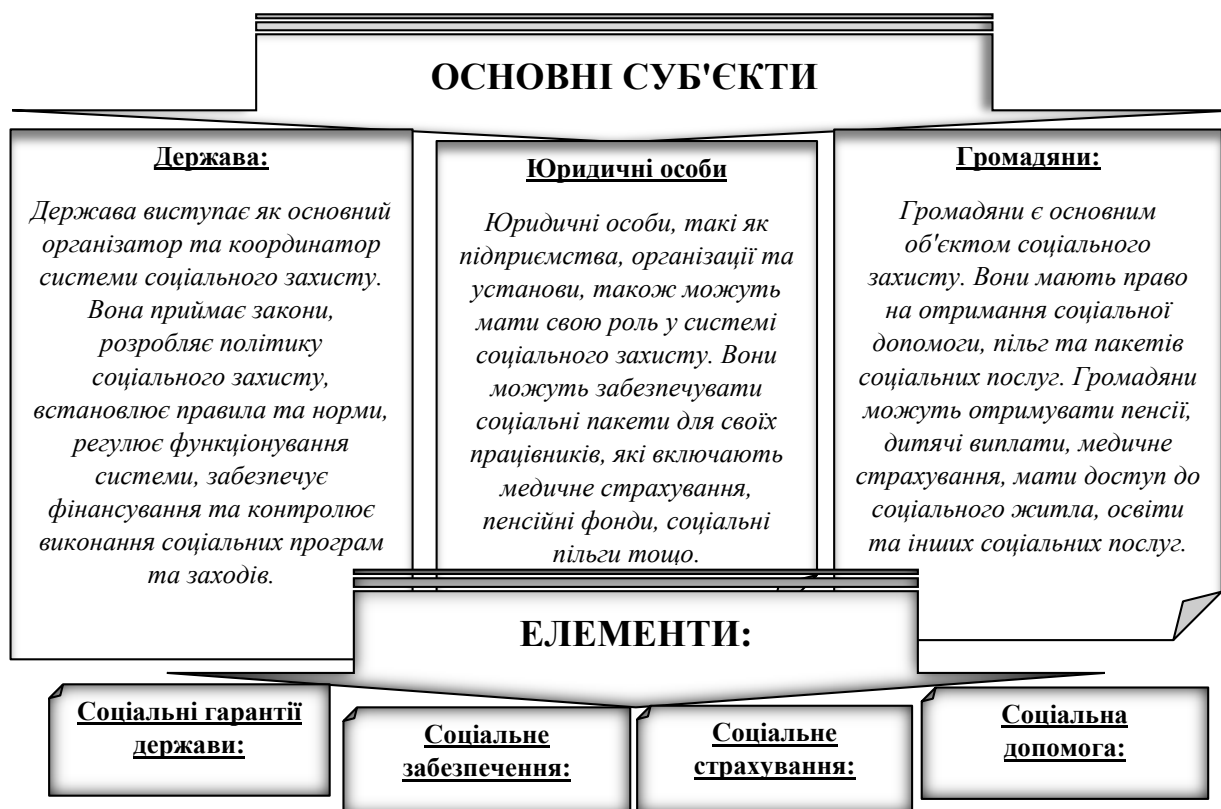

Рис. 2. Основні елементи структури соціального захисту в Україні

До основних видів соціального страхування та захисту населення можна віднести наступні [7]: пенсійне страхування; різні види соціальної допомоги; допомога сім'ям з дітьми; соціальне страхування; пільги ветеранам війни і праці; утримання соціальних установ; надання пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ:

- пенсійне страхування – це система, яка забезпечує пенсійне забезпечення громадян у разі досягнення пенсійного віку або при втраті працездатності. Вона передбачає накопичення соціальних внесків протягом робочого життя особи, які використовуються для виплати пенсій та інших соціальних виплат;

- різні види соціальної допомоги – це включає різноманітні програми та допомогу, які надаються особам з низьким рівнем доходу, малозабезпеченим сім'ям, безробітним, інвалідам та іншим соціально вразливим категоріям населення. Це можуть бути фінансові допомога, житлова підтримка, медична допомога, допомога в навчанні, послуги соціального супроводу тощо;

- допомога сім'ям з дітьми – програми та пільги, спрямовані на підтримку сімей з дітьми. Вони можуть включати матеріальну допомогу, дитячі виплати, пільги на дитячі товари та послуги, допомогу в навчанні, доступ до дитячої медичної допомоги та інші види підтримки;

- соціальне страхування – система, яка забезпечує компенсацію в разі виникнення певних ризикових подій, таких як хвороба, травма, інвалідність, втрата годувальника сім'ї тощо. Вона базується на платежах страхових внесків, які здійснюються роботодавцями та працівниками;

- пільги ветеранам війни і праці – спеціальні пільги, які надаються ветеранам війни та праці визнаним учасниками війни або трудового фронту. Вони можуть включати фінансову підтримку, медичне обслуговування, пільги на проїзд та інші пільги, спрямовані на забезпечення достойного життя ветеранів;

- утримання соціальних установ – держава забезпечує фінансування та утримання соціальних установ, таких як лікарні, будинки для літніх людей, інтернати для дітей, центри реабілітації тощо. Ці установи надають різноманітні соціальні послуги та підтримку особам, які потребують допомоги;

- надання пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ – система пенсійного забезпечення, яка спеціально орієнтована на військовослужбовців та працівників правоохоронних органів. Вона передбачає надання пенсій та пільг цим категоріям осіб, враховуючи їхній внесок у безпеку та обороноздатність країни.

Ці елементи є складовими системи соціального захисту населення в Україні і спрямовані на забезпечення соціального благополуччя та підтримку різних категорій населення.

Охарактеризувавши систему соціального захисту, що це комплекс взаємозв'язаних елементів, видів та складових, які спрямовані на забезпечення соціальної підтримки, захисту та поліпшення життєвих умов населення. Вона включає різноманітні програми, послуги, пільги та соціальні виплати, що

надаються в рамках соціального страхування, соціального забезпечення та соціальної допомоги. Елементами системи соціального захисту є соціальні гарантії держави, пенсійне страхування, допомога сім'ям з дітьми, пільги ветеранам війни і праці, утримання соціальних установ, надання пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ. Ці складові спільно формують структуру системи соціального захисту та забезпечують соціальний захист різних категорій населення (рис. 3).

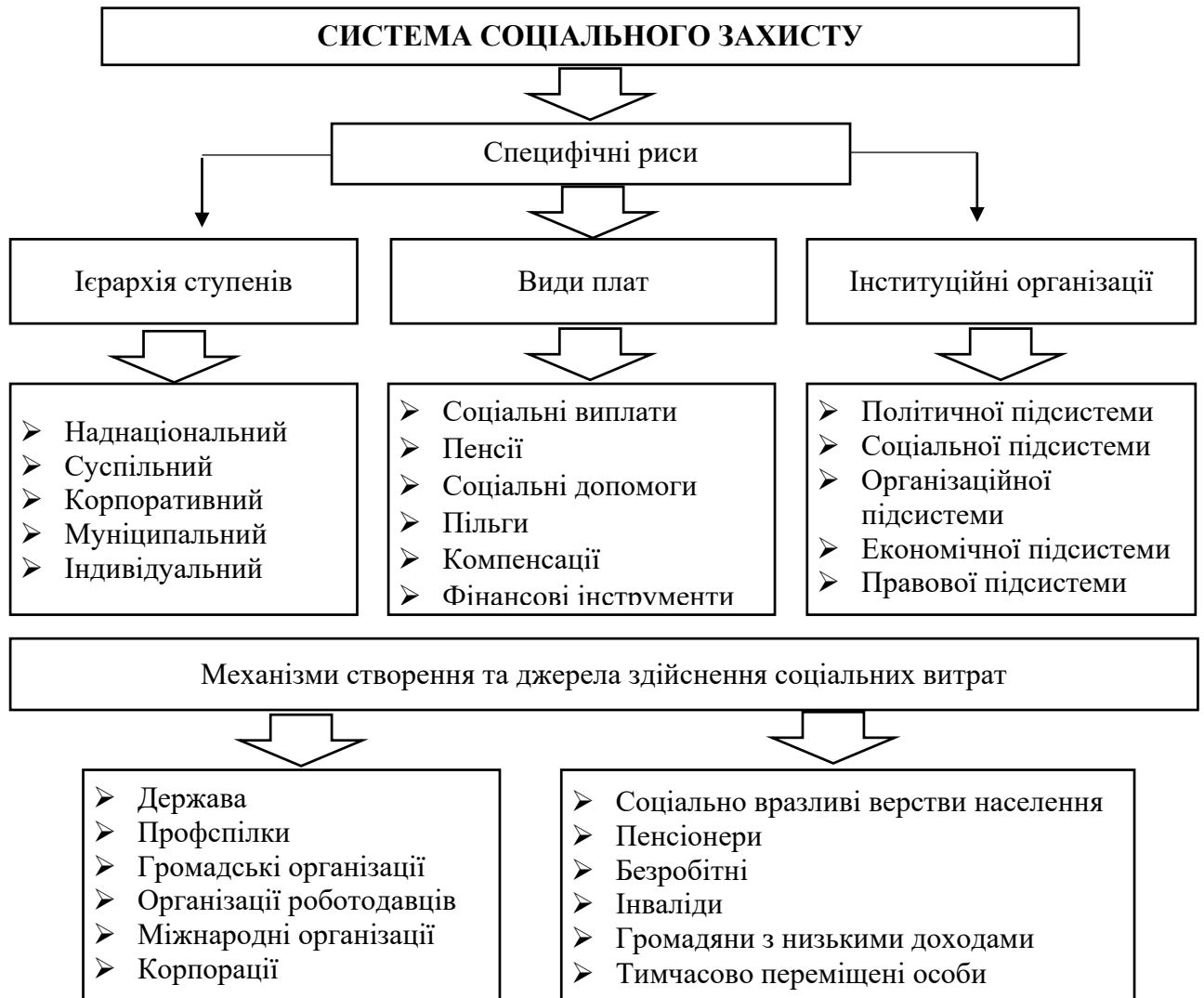

Рис. 3. Система соціального захисту населення [2]

Щоб забезпечити виплату пенсій за пенсійним віком, встановленим в Україні, потрібне відповідне фінансування. З інших слів, страхові платежі становлять джерело, з якого здійснюються пенсійні, страхові та соціальні виплати. Завдяки страховим внескам фінансуються не лише пенсійні виплати, а також інші страхові та соціальні виплати.

Нині в Україні більшість соціальних допомог виплачується за рахунок ресурсів, що передаються з Державного бюджету України як субвенції до локальних бюджетів. Головна маса цих коштів спрямовується на забезпечення соціальної підтримки неробочого населення. Загалом, кошти підприємств,

установ, організацій і т. д. становлять джерело, що гарантує реалізацію соціальних гарантій для працездатного населення.

У таблиці 1 представлені першорядні ознаки систем соціального страхування, що використовуються в різних країнах світу.

Табл. 1. Соціальне забезпечення за джерелами фінансування [9]

Джерело фінансування	Америка	Польща	Україна
Застрахована особа	6,2 % заробітку, що покривається	9,76 % зп, що покривається (старість) і 1,5% (інвалідність і годувальники)	Не має
Роботодавець	6,2 % покритого фонду заробітної плати	9,76 % зп, що покривається (старість) і 1.5 % (інвалідність і годувальники)	22 %
Пенсійний вік	Вік 66 років (потроху збільшиться до 67 років до 2027 року) з стажем не менше 40 кварталів	Вік 65 років які мають мінімум 25 років стажу (чоловіки) або вік 60 з які мають мінімум 20 років стажу (жінки)	Вік 60 років з років які мають мінімум 35 років стажу (чоловіки) або 60 років (жінки) з років які мають мінімум 30 років стажу

Основна відмінність полягає в тому, хто є платниками внесків та з яких джерел формується фінансування страхових та пенсійних виплат, а також у розмірі цих внесків.

Один з основних показників соціально-економічного стану країни полягає в частині платежів у ВВП держави. Іншими словами, рівень соціального забезпечення та захисту в країні залежить від обсягу фінансування. Фінансування соціального захисту та забезпечення здійснюється за рахунок коштів загального та місцевого бюджету, проте залежно від різних факторів ця частина може мінитися і безпосередньо впливати на рівень соціального захисту громадян країни.

На рисунку 3 показано динаміку витрат на соціальний у побудові ВВП України. Отже, якщо зіставити ступінь витрат на соціальний захист відносно до ВВП країни, то в Україні цей рівень є одним з найнижчих і в деяких випадках становить приблизно четверту частину в порівнянні з іншими країнами. Хоча ставки нарахування платежів відносно високі порівняно з іншими країнами.

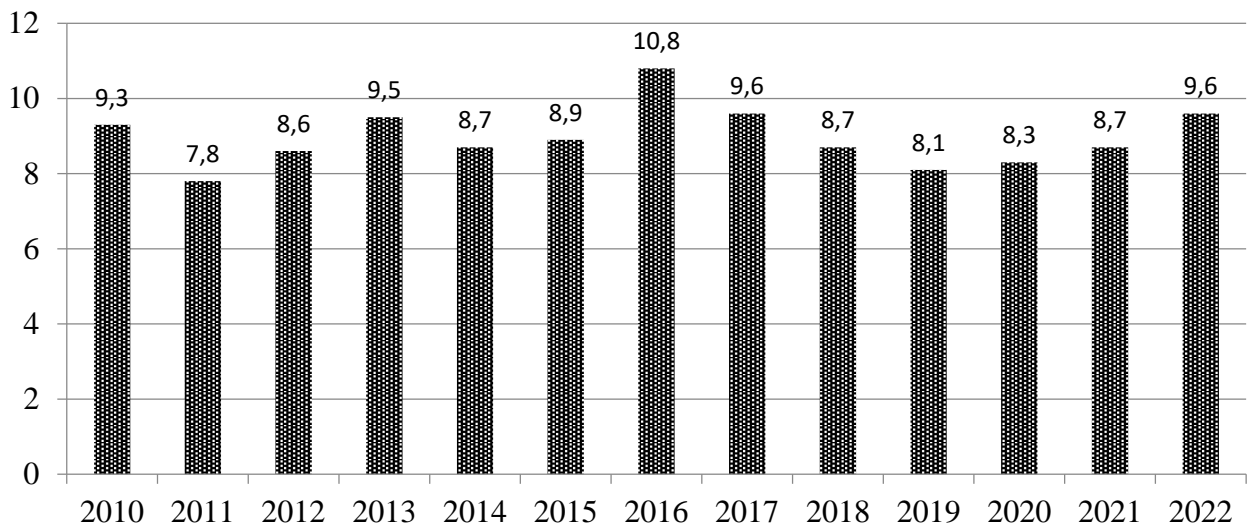

Рис. 3. Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП [10]

У таблиці 2 наведено основні ставки нарахування платежів на соціальний захист населення.

Табл. 2. Головні ставки платежів на соціальний захист населення [11]

Разом, %	% страхових внесків		Разом, %
	Роботодавці	Працівники	
Україна	22	-	22
Болгарія	11,02	8,78	19,8
Німеччина	9,3	9,3	18,6
Естонія	16	-	16
Франція	8,55	6,9	15,45
Польща	9,76	9,76	19,52
Угорщина	19,5	10	29,5

Розглядаючи ставки нарахування платежів та частку ВВП, яка спрямовується на соціальний захист населення, важливо зазначити, що збільшення щабля затрат на соціальний захист можливе лише залежно від економічного зростання країни.

Для підвищення якості соціальних послуг необхідно: покращити систему моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; виробити механізми контролю за дотриманням державних мінімальних шаблонів добротності та покласти відповідальність на надавачів послуг за їх невиконання; розробити та впровадити стандарти якості для соціальних послуг; форсувати введення систем керівництва якістю в соціальних закладах та організаціях, що займаються наданням соціальних послуг [12].

У сучасних умовах Україна ставить соціальний захист населення в контексті розвитку ринкових відносин та глобалізації економічного та громадського життя, де нові реалії заміщають застарілі та вичерпані. Проте особливістю даної стадії є недосконалість нормативної бази і шаблонів правового регулювання

вимог суспільства. Враховуючи сучасний розвиток України та її європейську інтеграцію, необхідно, щоб соціально-економічна політика держави та дії уряду спрямовувалися на досягнення європейських стандартів якості життя. Тому соціальна політика є одним з ключових напрямків внутрішньої політики, а її розвиток забезпечує високий рівень захисту прав людини і створює умови для повного розкриття потенціалу і відтворення діяльності людини, а також суспільної системи в цілому.

Розвиток системи соціального захисту населення в Україні є вкрай складним завданням, і це можна пояснити відсутністю належної нормативно-правової бази та недостатністю ресурсів для реалізації соціальної політики. Ця проблема часто призводить до відсутності економічної ефективності у діяльності органів соціального захисту (рис. 4).

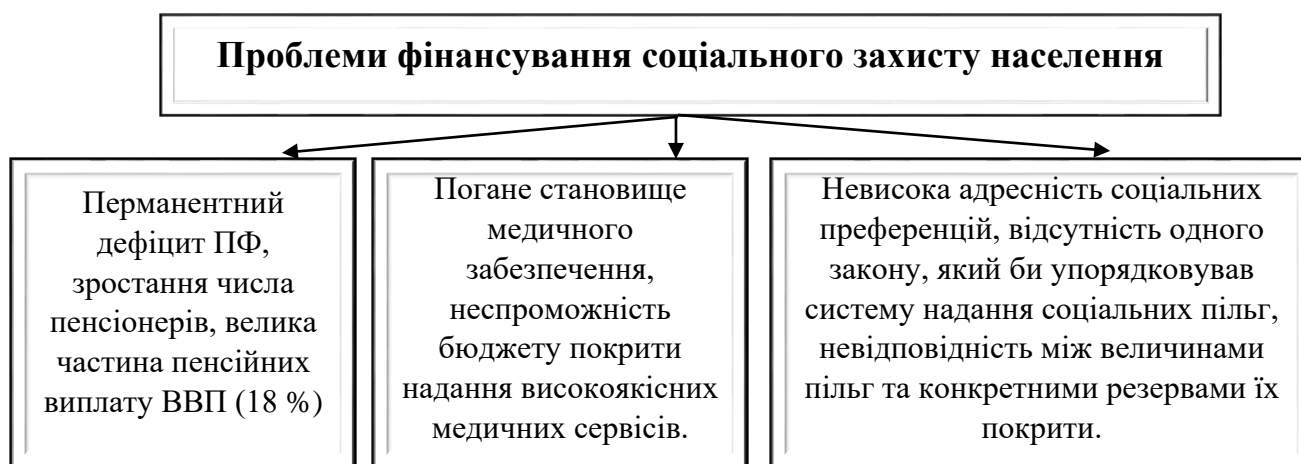

Рис. 4. Основні проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні [13]

Сьогодні були представлені в Україні ключові напрямки піднесення соціалітики, включаючи [14]:

- створення безпечних умов життя, як екологічних, так і соціальних;
- зменшення безробіття та підтримка зайнятості громадян;
- вирішення проблеми заборгованості із зарплати та соцвиплат;
- підвищення уваги до демографічної політики держави, яка буде включати регулювання психологічних нахилів людей щодо демографічної поведінки, забезпечуючи при цьому соціальний захист і вирішення різних питань соціалітики;
- захист населення від інфляції шляхом своєчасної індексації доходів;
- сприяє захисту сприяє розвитку соціальної інфраструктури та створенню злагоди для забезпечення виховання, освіти, духовного розвитку дітей, молоді та інших сфер життя..

Отже, соціальний захист громадян означає, що держава здійснює різні заходи для створення сприятливих умов з економічної і правової перспективи, які сприяють розвитку та формуванню особистості.

Основною метою соціального захисту є захист людини від різних соціально-економічних ризиків, зокрема шляхом створення умов для її життєдіяльності у культурному, соціальному та економічному середовищі.

Система соціального захисту та соціального забезпечення є складною організаційною структурою, яка має взаємозв'язки та залежності між своїми елементами. Крім того, соціальний захист як система має свою специфіку, пов'язану з традиціями в цій галузі та проявом певної опірності змінам у суспільстві, особливо через довгострокову стійкість соціальних структур.

В таблиці 3 розглянемо шляхи вирішення проблем соціального захисту населення України.

Табл. 3. Шляхи вирішення проблем соціального захисту населення України [15]

Проблеми соціального захисту населення в Україні	Пропозиції щодо вирішення
Невисока адресність соціальних пільг	Перехід від категоріального принципу до індивідуального, що ґрунтується на встановленні доходу особи і наданні пільги лише у випадку, коли її дохід менший за середній.
Несумісність між мірками пільг та конкретними резервами їх покрити	Було введено заборону на надання нових пільг, при цьому законодавчим шляхом було встановлено обов'язкову зазначення конкретного джерела фінансування для кожного окремого виду пільг, а також було встановлено обмеження, що кожна особа може отримувати лише одну пільгу.
Дефіцитність ПФ	З метою зменшення витрат ПФ, можна розглянути дві пропозиції: перша – встановити максимальну суму пенсії, яка буде залежати від віку особи; друга – провести детінізацію заробітної плати з метою збільшення суми внесків, що нараховуються для пенсійних виплат.
Недостатнє фінансування медичних послуг	Впровадження обов'язкового медичного страхування допоможе зменшити фінансове навантаження на державний бюджет та одночасно обмежить можливість використання коштів, які призначені на охорону здоров'я, для других бюджетних цілей.

Головними джерелами фінансування соціального захисту населення є кошти, які надаються з державного та місцевих бюджетів, а також з фондів державного соціального страхування.

На основі проведеного дослідження можна сказати, що показник витрат на соціальний захист у складі ВВП країни в Україні є один з найнижчих, а в деяких

випадках менший приблизно у 4 рази. Хоча ставки нарахування платежів є відносно з іншими країнами доволі високі.

Рівень соціального забезпечення в країні прямо пов'язаний з системою соціальних внесків. Витрати, які необхідно покрити, збільшуються зі зростанням рівня соціальних внесків. У порівнянні зі США, які сплачують страхові внески як роботодавці, так і працівники, в Україні відсоток страхових внесків є вищим. Ця ситуація може пояснюватися тим, що пенсійний вік в Україні значно нижчий, ніж у США та інших країнах. Тому ефективна система повинна об'єднувати реальний розмір страхових внесків та фінансування системи страхових і соціальних виплат для забезпечення високого рівня соціального забезпечення в країні.

Провівши аналіз особливостей та характеристик система соціального захисту потрібно визначити, що в Україні вона має комплексний характер, охоплюючи різні суб'єкти, програми та види підтримки, включає соціальні гарантії держави, соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальну допомогу. Останні роки були відзначені проведенням системних реформ у сфері соціального захисту. Проведені реформи спрямовані на покращення доступності та ефективності системи, розширення соціальних прав та гарантій для громадян. Але в даний час досліджувана система соціального захисту стикається з фінансовими викликами, особливо пов'язаними з обмеженими бюджетними ресурсами. Це може вплинути на рівень та доступність соціальних послуг та підтримки. Також існує нерівномірність у доступі до соціального захисту в різних регіонах України та серед різних соціальних груп. Це вимагає уваги та зусиль для забезпечення рівних можливостей та справедливості. Розвиток системи соціального захисту в Україні є важливим завданням для забезпечення соціального благополуччя, захисту прав та підтримки всіх громадян. Продовження реформ та покращення управління системою є ключовими факторами для досягнення цих цілей.

Тому, чим більше люди вносять страхові внески, тим більше можуть отримувати соціальних виплат. Це означає, що забезпечення прозорого і офіційного працевлаштування громадян, які будуть сплачувати страхові внески, стає важливим для України та інших країн світу. Ці внески стануть джерелом фінансування їхніх соціальних виплат. Загалом, система соціального захисту в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної підтримки та захисту населення. Проте, існують виклики, які потребують подальших зусиль для покращення доступності, ефективності та справедливості системи.

Література:

1. Соціальна допомога. Режим доступу: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/> (дата звернення: 15.01.2023).
2. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. Дис. на здобуття наукового ступеня д.е.н. К.: 2016. 453 с.
3. Антоненко О. Розвиток системи соціального захисту населення регіону: Автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.09.01. Одеса, 2006. 20 с.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. ВРУ. Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/akalashnikova/article/34919> (дата звернення: 18.01.2023)

5. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. Редакція від 8 липня 2018 року, підстава № 2469-VIII.

6. Соціальний захист населення. Режим доступу: https://pidru4niki.com/1151040939865/politekonomiya/sotsialniy_zahist_naselennya (дата звернення: 19.01.2023).

7. Правові форми й види соціального забезпечення. Режим доступу: <https://buklib.net/books/22373/> (дата звернення: 21.01.2023).

8. Базилевич В. *Державні фінанси*: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 128 с.

9. Офіційний сайт Міжнародної асоціації соціального забезпечення. Режим доступу: <https://ww1.issa.int/> (дата звернення: 21.01.2023).

10. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення. Донецьк : ІЕП НАН України, 1997. 460 с.

11. Офіційний сайт Міжнародної асоціації соціального забезпечення. Режим доступу: <https://ww1.issa.int/> (дата звернення: 22.01.2023).

12. «Щодо перспективних напрямів підвищення якості соціальних послуг в Україні». Аналітична записка. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/schodo-perspektivnikh-parpyamiv-pidvischennya-yakosti-socialnikh> (дата звернення: 23.01.2023)

13. Про встановлення граничної вартості путівки (ліжко-дня) у 2017 році. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0493-17#Text> (дата звернення: 23.01.2023).

14. Антонюк П. П. Соціальна безпека: значення та необхідність дослідження за умов динамічного середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3. Т. 2. С. 185–188.

15. Петрушка В.А. Сучасні проблеми та перспективи соціального захисту населення в Україні. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67795.doc.htm. (дата звернення: 25.01.2023).

References:

1. Social assistance. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/> (accessed January 15, 2023). (in Ukrainian)

2. Ruzhenskyi, M. M. (2016). Transformation of institutions of social protection of the population in a transitional economy. Dissertation for the degree of Doctor of Economics. Kyiv, 463 p. (in Ukrainian)

3. Antonenko, O. (2006). Development of the system of social protection of the population of the region. Authoref. PhD in Economics: specialty 08.09.01. Odesa. 20 p. (in Ukrainian).

4. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996, No. 254к/96-ВР. ВРУ. URL: <https://blog.liga.net/user/akalashnikova/article/34919> (accessed on January 18, 2023). (in Ukrainian).

5. On the Principles of Domestic and Foreign Policy: Law of Ukraine of July 1, 2010, No. 2411-VI. Revision of July 8, 2018, grounds No. 2469-VIII. (in Ukrainian).

6. Social protection of the population. URL: https://pidru4niki.com/1151040939865/politekonomiya/sotsialniy_zahist_naselennya (accessed January 19, 2023) (in Ukrainian).

7. Legal forms and types of social security. URL: <https://buklib.net/books/22373/> (accessed January 21, 2023) (in Ukrainian).
8. Bazylevych, V. (2002). *Public Finance*. Kyiv: Atika, 128 c. (in Ukrainian).
9. Official website of the International Social Security Association. URL: <https://ww1.issa.int/> (accessed January 21, 2023). (in Ukrainian).
10. Novikova, O. F. (1997). Social security: organizational and economic problems and solutions. Donetsk: IEP of the National Academy of Sciences of Ukraine. 460 c. (in Ukrainian).
11. Official website of the International Social Security Association. URL: <https://ww1.issa.int/> (accessed January 22, 2023). (in Ukrainian).
12. "On Promising Areas for Improving the Quality of Social Services in Ukraine". Analytical note. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/schodo-perspektivnikh-napryamiv-pidvischennya-yakosti-socialnikh> (accessed January 23, 2023). (in Ukrainian).
13. On establishing the maximum cost of a voucher (bed-day) in 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0493-17#Text> (accessed January 23, 2023). (in Ukrainian).
14. Antonyuk, P. P. (2012). Social security: the importance and necessity of research in a dynamic environment. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, no. 3., pp. 185–188. (in Ukrainian).
15. Petrushka, V. A. Modern problems and prospects of social protection of the population in Ukraine. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67795.doc.htm. (accessed January 25, 2023) (in Ukrainian).

Annotation

Prokopchuk O.T., Bondarenko N.V., Ulianych Y.V., Froter O.S., Andrusishyna I.V. Peculiarities of the Ukrainian Social Protection System

The paper analyzes the features of Ukraine's social protection system. It explores the role, structure, and functional characteristics of the social protection system in the context of Ukrainian society. It addresses the various participants and components of the social protection system, including state social guarantees, social security, social insurance, and social assistance. The importance of institutional reforms implemented in recent years to improve the accessibility, efficiency, and level of social protection is highlighted. The financial challenges faced by the social protection system are discussed, along with the issue of unequal access to assistance by regions and social groups.

The article focuses on the social protection system in Ukraine as an important element of the state's socio-economic policy. It is determined that the social protection system is a mechanism for ensuring social support and social security of citizens. The features of this system are formed, including social guarantees of the state, social security, social insurance and social assistance. The author highlights the need to improve the financial mechanism of the social system to achieve effective interaction and mutual influence of various components of social protection. In particular, the system of social insurance, social security, as well as social standards and guarantees provided by the state to the population. The author considers the problems faced by the social protection system in Ukraine, as well as the prospects for its development, which are of great importance for understanding this system, identifying gaps and improving social policy.

The authors propose further development of Ukraine's social protection system to ensure the well-being of society and to protect and support the rights of all citizens, and emphasize the importance of continuing reforms and improving the operation of the system to achieve these goals. The authors of the paper believe that the development of an effective social protection system is a key task in building a socio-economic model for Ukraine.

Key words: social protection, social security, social insurance, social assistance, social guarantees of the state, population, pensions, benefits.

УДК: 339.5:432

DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-145-155

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

О. М. РАДЧЕНЯ, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Л. В. КЛИМЕНКО, кандидат економічних наук

С. І. МУСІЄНКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті проаналізовано динаміку експорту аграрної продукції України впродовж 2022–2023 маркетингового року на основі аналітичних даних Міністерства аграрної політики та продовольства України. Оцінено рівень проблематики експортоорієнтованого аграрного бізнесу у період військової агресії та стан стагнації вітчизняних товаровиробників. Запропонований векторний підхід розвитку вітчизняних підприємств передбачає зростання прибутку національних товаровиробників аграрного бізнесу за умови здійснення поставок якісної та конкурентоспроможної продукції галузі рослинництва та тваринництва, а також розширення ринків збуту товарного асортименту і його визнання на зовнішньому ринку.

Ключові слова: аграрне підприємство, управління, експортоорієнтоване виробництво, рослинництво, тваринництво, експорт.

Вступ. Геополітичні та економічні трансформації диктують вітчизняним товаровиробникам потребу у поступовій інтеграції до сучасної системи міжнародних економічних зв'язків, а також залучення іноземних інвестицій у господарські процеси аграрного бізнесу України. Сприяння розвитку діяльності аграрних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринку зумовлено підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Міжнародні домовленості забезпечують не лише ріст попиту на сільськогосподарську продукцію, а й стимулюють зростання потенціалу вітчизняних товаровиробників щодо збільшення обсягів виробництва